

A MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJA AGRÁRPOLITIKÁJÁNAK HATÁSA A MEZŐGAZDASÁGI INGATLANOK TULAJDONVISZONYAIRA CSONGRÁD MEGYÉBEN

FÓRIZS SÁNDOR

A Magyar Dolgozók Pártja új falusi politikáját 1948-ban hirdette meg. Ennek hatására széleskörű társadalmi mozgalom bontakozott ki a magyar falvakban, melynek fő célja a mezőgazdaság szocialista átszervezése volt. Ezzel egy időben az állami szervek különböző adminisztrációs intézkedésekkel sietteték a változások kibontakozását.

A termelősövetkezetek szervezésének megindulásakor a föld adásvételét megtiltották, emelkedett a beszolgáltatások mennyisége, bevezették a mezőgazdasági fejlesztési járulék fizetését. A beszolgáltatott termékek felvásárlási ára az általános ár-színvonal emelkedésével nem változott, a mezőgazdaság terhei növekedtek, ezáltal csökkent a gazdálkodás jövedelmezősége. Ugyanakkor az ipar fejlődése megszüntette a munkaerőhiányt, biztos keresetet és emelkedő életszínvonalat ígért, a fellépő munkaerőhiány elhelyezkedési lehetőséget biztosított a parasztság számára. Az ingatlan tulajdonosok kötődése a földtulajdonhoz, miután a föld elveszítette használati értékét és megélhetésüket más területen is megtalálták, jelentősen fellazult. Mind ezen változások elindítottak egy olyan folyamatot, melynek eredményeként a földtulajdonosok egyes rétegei és csoportjai nem vállalták a gazdálkodás nehézségeit. Miután földjüket értékesíteni nem tudták, felajánlották azt az államnak. A kormány, hogy biztosítsa a felajánlott ingatlanok tervszerű nyilvántartását és felhasználását, rendeletben szabályozta az ingatlanok felajánlása és elfogadása módját. Az első ilyen rendelkezés 1949. június 16-án jelent meg, a mezőgazdasági ingatlanok és azok felszerelésének felajánlásáról.¹

A rendelet a következőkben indokolja a törvény szükségességét: Az utóbbi időben számos földtulajdonos önként felajánlotta ingatlanát és gazdasági felszerelését tulajdonba vagy haszonbérletbe az állam részére. E rendelet célja a felajánlások jogügyleteinek gyors lebonyolítása. A kormány ezúton is hangsúlyozza, hogy az állam csakis minden kényszertől mentes és szabad akaratelhatározásból eredő felajánlás alapján köt jogügyletet.

Ezután a rendelet intézkedik a felajánlások érdemi végrehajtásáról: A mezőgazdasági ingatlan tulajdonosa ingatlanát és annak felszerelését az állam részére vétel, illetve haszonbérlet céljára ajánlhatja fel. Amennyiben az ajánlattevő ellenszolgáltatásra igényt nem tart, ezt kifejezésre kell juttatnia.

A vételárat szabad megegyezéssel kell megállapítani, mely ingatlan esetében nem haladhatja meg a koronában kifejezett kataszteri tiszta jövedelem negyvenötszörösét, élő és holt felszerelési tárgyak esetében azok átlagos forgalmi értékét.

Az állam az ingatlan vételárának 35%-át egy éven belül, a fennmaradó 65%-ot pedig évi egyenlő részletekben négy év alatt fizeti meg. A vételár akkor fizethető ki, ha az eladó igazolja, hogy köztartozása nincs.

A haszonbérte felajánlott ingatlanért szabad megegyezés alapján kell a haszonbérte megállapítani, mely nem haladhatja meg a mindenkor érvényes legmagasabb

szintet. Az élő és holt felszerelés hasznobérének évi összege a forgalmi érték öt százaléka.

A felajánlások ügyében az illetékes bizottság döntéséről 75 napon belül köteles határozatot hozni.

A rendelet végrehajtásának módjáról a földművelésügyi miniszter intézkedett.²

Az ingatlanforgalmi bizottság a felajánlott ingatlan átvételének eldöntése során elsősorban az ellenszolgáltatás nélkül felajánlott vagyontárgyakat, másodsorban a megvételre élő és holt felszereléssel együtt felajánlott ingatlanokat, harmadsorban a megvételre felszerelés nélkül felajánlott, végsősorban pedig a hasznobérbe felajánlott ingatlanokat fogadja el.

Az ingatlanforgalmi bizottságok a rendelet végrehajtása során majdnem kizárólag az ellenszolgáltatás nélkül felajánlott ingatlanok elfogadásával foglalkoztak. A hasznobérbe felajánlott ingatlanok elfogadására csak kivételes esetekben került sor, szociális szempontok figyelembevételével.

Az állam 1949 végétől nemcsak elfogadta, hanem egyre erőteljesebben ösztönözte is az ingatlanfelajánlásokat. Az állami ösztönzés az ipari munkások, bányászok és közlekedési alkalmazottak irányában volt a legerősebb. Ezzel a kérdéssel külön foglalkozott több rendelet. Az 1950-ben megjelent alapvető rendelkezés szabályozta a munkások és alkalmazottak ingatlanfelajánlásának módját.³

A vételárat szabad megegyezéssel kell megállapítani, mondja ki a rendelet, mely nem haladhatja meg az aranykoronaérték nyolcvanszorosát. Az állam két év alatt fizet, félévi egyenlő részletekben kamatmentesen. A hasznobérbe felajánlott ingatlan után aranykoronánként 12 kg búza pénzbeli értékét kell fizetni, a terménybeadás alá eső búza ára alapján.

A felajánlott juttatott föld hátralékos juttatási árát el kell engedni, a befizetett részteket vissza kell fizetni. Az alkalmazottak 800 négyszögöl háztáji területet megtarthatnak.

A rendelkezést 1952-től az állami gazdaságok dolgozóira is kiterjesztették.

E rendelet alapján agitáltak az üzemekben és állami intézményekben a dolgozók között, hogy ingatlanaikat ajánlják fel az államnak megvételre vagy hasznobérbe. A Földművelésügyi Minisztérium az ipari munkások, bányászok és közlekedési alkalmazottak ingatlanfelajánlásainak mértékével nem volt megelégedve. Ezért 1951. ápr. 9-én megróttá az üzemeket a laza szervezésért és az egyéni agitáció gyengeségeért. Ugyanakkor közölte azt a kiegészítő rendelkezést, mely szerint a kétlaki dolgozó a földjéért kapott értéket befizetheti a lakásépítő szövetkezetbe és akkor a várakozási idő 4—6 évről 3—5 évre csökkenthető. Ha az építési kölcsönnek 25%-át befizeti, akkor egy-két éven belül kell részére lakást biztosítani.

Az állam és az egyházak közötti megegyezés értelmében az egyházak is felajánlották ingatlanaikat az állam részére. A váci Egyházmegyei Hivatal ilyen értelmű rendeletet küldött az egyházközségek számára.⁵

Az egyházközségek a tulajdonukban levő ingatlanokat ajánlják fel az államnak. Az állammal történt megállapodás szerint a felajánlott ingatlan aranykorona értékének az állam hatvanszorosát fizeti vételárként. Ebből le kell vonni az ingatlant és az egyházi javadalmakat terhelő minden köztartozást. A fennmaradó összeget az állam az erre a célra létesített egyházi alapba fizeti be.

A tartalékingatlanok eredetének többféle okát lehet kimutatni:

Megváltás vagy elkobzás alá került ingatlanok.

Földhöz juttatott új gazdák ingatlanjai, akik miután nem tudták megművelni, visszaadták az államnak.

Kétlaki dolgozók, akik elsősorban állami ösztönzésre ajánlották fel ingatlanukat.

Dolgozó parasztek ingatlanai, akik az iparban kerestek maguknak munkát. Kulákok és úri birtokosok, akik a beszolgáltatás terheit nem tudták elviselni. Tagosítás alkalmával a csereingatlanokat felajánló birtokosok, akik számára kedvezőtlen volt a csere.

Egyházak által felajánlott ingatlanok.

Örökösök részéről felajánlott ingatlanok.

Elhagyott ingatlanok.

A földművelésügyi miniszter intézkedett az állami földalaphoz tartozó mezőgazdasági tartalékingatlanok hasznosításáról.⁶

A községi vb a tartalékingatlant ajánlja fel állami gazdaságok vagy tsz-ek használatára. Azt az ingatlant, melyet az állami gazdaság vagy tsz nem vesz át, haszonbérbe adás útján kell hasznosítani, de csak dolgozó parasztnak lehet bérbeadni. A haszonbér időtartama egy gazdasági év. A haszonbér mértéke a tiszta jövedelem minden aranykoronája után 10 kg búza. Szőlő és gyümölcsös esetén 16 kg búza, mely magában foglalja a földadót is. A haszonbérlet után termény és állatbeadási kötelezettséget kell teljesíteni.

Ilyen szigorú feltételek mellett, mely nem biztosította a gazdálkodás folyamatoságát, a tartalékföldek után kishaszonbérleti igény nem jelentkezett. A tartalékföldek átmeneti és végleges hasznosítása egyaránt az állami gazdaságokra és főleg a tsz-ekre várt.

Ingotlanfelajánlások Csongrád megyében

A Csongrád megyei ingatlanfelajánlásokról az első adatok 1949. júniusából származnak. A felajánlásokról kezdetben negyedéves és éves statisztikák készültek, a későbbiek során havonta kellett összesítő jelentést küldeni a felsőbb szervekhez.

Ingotlanfelajánlások Csongrád megyében 1949—1951-ben⁷

1949. VI—XII-ig	679 fő	21 204 kh	átlag	31 kh
1950. I—XII-ig	1108 fő	27 699 kh	átlag	25 kh
1951. I—IV-ig	957 fő	23 012 kh	átlag	24 kh
Összesen:	2744 fő	71 915 kh	átlag	26 kh

A felajánlott ingatlanok a megye területének mintegy 10%-át, szántóterületének pedig 14%-át jelentették. A birtokok átlagos területe 1949—1951 között 26 kh-at tett ki, ami azt mutatja, hogy elsősorban a gazdag parasztság igyekezett felajánlani ingatlanait. Ugyanakkor az egy főre jutó felajánlott birtok nagysága már ekkor is fokozatosan csökkent, 31 kh-ról 24 kh-ra.

Ingotlanfelajánlások Csongrád megyében 1952-ben⁸

Január:	128 fő	1734 kh	Július:	383 fő	2534 kh
Február:	101 fő	1230 kh	Auguszt.:	177 fő	1102 kh
Március:	303 fő	4935 kh	Szept.:	211 fő	2143 kh
Április:	258 fő	3751 kh	Október:	402 fő	3750 kh
Május:	215 fő	2106 kh	November:	530 fő	3212 kh
Június:	269 fő	3618 kh	December:	178 fő	2648 kh

Összesen: 3155 fő 32 763 kh

Az 1949 júniusától, 1951 áprilisáig eltelt majdnem két évhez viszonyítva, az 1952. évben, egy év alatt több mint 10%-kal növekedtek a felajánlások, 2744-ről 3155-re. A felajánlott terület viszont, 32 763 kh, a felét sem érte el az előző két évi mennyiségnek, mely 71 915 kh-at tett ki. Az 1952-ben felajánlott birtokok átlagos nagysága alig haladta meg a 10 kh-at, az előző két év 26 kh-as átlagával szemben. Ez azt jelenti, hogy évről-évre csökkent a felajánlott birtokok átlagterülete, a gazdag parasztság után a közép és szegényparasztság egy része is felajánlotta birtokát az államnak. Az 1952-es évben majdnem háromszorannyian ajánlották fel birtokaikat (3155 fő), mint 1950-ben (1108 fő). A felajánlott földterület nagysága azonban alig haladta meg az 1950-ben felajánlott területét, (27 699 kh és 32 763 kh).

A felajánlók között jelentős százalékkal szerepelnek a földreform során földhöz juttatott családok is. Az 1952-es év első hét hónapjában 587 fő ajánlotta fel juttatott ingatlanát, 2757 kh-at. Egy felajánló átlagosan valamivel több mint 4,5 kh-at adott vissza az államnak.⁹

Az állami tartalékföldeket 1952-ig a tagosítások alkalmával hasznosították. A parasztság által elhagyott és felajánlott területeket úgy tekintették mint tagosítandó szocialista szektort, melyet a tsz-ek és állami gazdaságok munkálnak meg.

Állami tartalékingatlanok Csongrád megyében 1952-ben¹⁰

	Tartalék- terület	Haszno- sítva	Hasznosí- tás nélkül
Makói járás:	2252 kh	2202 kh	50 kh
Hmvhelyi járás:	4775 kh	3741 kh	1034 kh
Szentesi járás:	1846 kh	1709 kh	137 kh
Szegedi járás:	3194 kh	2792 kh	402 kh
Csongrádi járás	732 kh	614 kh	118 kh
Szeged város	1681 kh	1238 kh	443 kh
Hmvhely város	3889 kh	3814 kh	75 kh
Szentes város:	1451 kh	1305 kh	146 kh
Makó város:	2109 kh	1994 kh	115 kh
Összesen:	21 929 kh	19 409 kh	2520 kh

Az állami tartalékföldök hasznosításáról szóló 1952 szeptemberében megjelent FM utasítás kimondta, hogy a tsz-községek tagosításánál kialakított ideiglenes tartaléktáblákat a kijelölt mezőgazdasági üzem köteles átvenni, vagy a Mezőgazdasági Osztály a községben levő tsz-ek között ossza meg. Jó felvilágosító munkával el kell érni, hogy a tsz-ek a tartalékföldeket átvegyék úgy, hogy egy-egy családra átlag 10—12 kh szántóterület jusson, írja az utasítás.¹¹

Ugyanebben az évben egy hónappal később megjelent rendelkezés szerint annak a dolgozó parasztnak, aki ingatlanát az állam részére felajánlotta, 800 négyszögölnél nagyobb területű tartalékföldet haszonbérbe adni nem lehet. Ez a rendelkezés vonatkozott az üzemi dolgozókra, az állami gazdaságok alkalmazottaira, valamint családtagjaikra is. A rendelkezés kimondta, hogy a tagosítási eljárás során összevont állami tartalékingatlant a földművelésszövetkezetek egyénileg gazdálkodóknak kishaszonbérbe nem adhatnak. A már megkötött haszonbérleti szerződéseket érvényteleníteni kell, vagy a kishaszonbérlelőkből földbérelő csoportot kell szervezni.¹²

Az ingatlanfelajánlások elfogadásának meggyorsítása érdekében elrendelték, hogy a Mezőgazdasági Osztály köteles azt az eddig 75 napos határidő helyett, három napon belül elintézni.¹³

Az ingatlanfelajánlásokat korlátozó és eltíltó rendelkezések

Az ingatlanfelajánlásokat a felsőbb szervek 1952 végéig ösztönözték, a megjelent módosító és kiegészítő rendelkezések az ügyvitel meggyorsítását és a földfelajánlások kiszélesítését szolgálták. A felajánlások elfogadásának teljes eltíltását megelőzően 1953 januárjában jelent meg az első korlátozó rendelkezés, mely a következőket tartalmazta:¹⁴

Kétlakiaknál a kétlakiságot elsősorban azok családtagjainak tsz-be való belépésével kell megszüntetni. A családtagoknak a szövetkezetbe való beszerzése mellett a felajánlás lehetőségét továbbra is fenn kell tartani.

Bányászoktól, nehéziparban dolgozóktól a felajánlást minden feltétel nélkül azonnali hatállyal el kell fogadni. Egyéb kétlakiaktól, alkalmazottak, állami gazdasági dolgozók, csak abban az esetben, ha egyéves munkaviszonyt tudnak igazolni.

Dolgozó parasztoktól felajánlást elfogadni nem szabad, tsz-be lépjenek be.

Kulákoktól és más személyektől felajánlást elfogadni nem lehet, azonban ha tsz vagy célgazdaság igényli, illetőleg a hasznosítást vállalja, kivételesen el lehet fogadni.

E rendelkezést követte 1953 februárjában mindenféle földfelajánlás elfogadásának eltíltása, majd 1953 nyarán a tagosítások felfüggesztése. Ez ideig a tagosítások útján gondoskodtak az államnak felajánlott tartalékingatlanok hasznosításáról. Miután ebben az évben a tsz-ek részben feloszlottak, részben meggyengültek, a tartalékföldek hasznosításáról más módon kellett gondoskodni. Ezt lehetővé tette a kisparaszti gazdálkodás támogatásának államilag meghirdetett elve. Ennek szellemében született meg a földművelésügyi miniszter rendelete 1953-ban, mely az állami tartalékföldek hasznosításáról és a dolgozó parasztoknak ezzel kapcsolatban juttatott kedvezményekről szólt. A rendelet lényege a következőkben foglalható össze:¹⁵

A tartalékföldek használatának rendezésénél a tsz-eket előnybe kell részesíteni. A tsz-nek a tartalékingatlant ingyenes használatba kell átadni, melyért beadási kötelezettséget tartozik fizetni. E kedvezményeket biztosítani kell az állami gazdaságok részére is.

Visszakérheti a földet az a tulajdonos, aki 1951. aug. 1. után földjét felajánlotta, juttatott földjéről lemondott, földjét elhagyta vagy tagosítás során földjét csereingatlan juttatás nélkül igénybe vették.

Először a dolgozó kisemberek igényét kell kielégíteni, ezt követően a kulákokat is meg kell hallgatni.

A tulajdonosnak visszaadott földet 60 napon belül telekkönyvileg a tulajdonos javára kell írni. A tulajdonos, amennyiben felajánlott földjéért vételárat kapott, azt három éven belül köteles visszafizetni.

A megmaradó tartalékföldeket ötéves szerződéssel haszonbérbe kell adni. Minden dolgozó paraszt bérelhet földet, ideértve a kulákokat is. A bérbevett terület a 25 kh-at nem haladhatja meg, a nagycsaládosok ez alól kivételt képeznek.

A tartalékföld évi haszonbére a föld kataszteri tiszta jövedelmének minden aranykoronája után 5 Ft. A haszonbérlőnek földadót nem kell fizetni, de köteles a föld után járó teljes beadási kötelezettséget teljesíteni.

A földdel nem rendelkező dolgozók a tartalékterületből veteményeskert céljára családonként legfeljebb egy kh-at vehetnek haszonbérbe öt évre. A veteményeskert haszonbére a kataszteri tiszta jövedelem minden aranykoronája után 10 Ft, emellett a háztáji gazdaságra megállapított beadási kötelezettséget kell teljesíteni.

A dolgozó parasztoknak a tartalékterületnek megfelelő mértékig kölcsön vető-

magot lehet adni. A vetőmagot 5%-os többlettel a jövő évi termésből természetben kell visszaszolgáltatni.

Indokolt esetben termelési hitelt kell folyósítani azoknak a dolgozó parasztnak, akik tartalékföldet bérelnek. Az átvett tartalékföld minden kh-ja után legfeljebb 500 Ft termelési kölcsönt lehet adni, melyet két év alatt kell visszafizetni évi 7%-os kamattal.

A föld tulajdonosa vagy hasznélvezője, ingatlanát haszonbérbe adhatja. Minden állampolgárnak joga van földet haszonbérbe venni. Az állam előhaszonbérleti jogát nem gyakorolja. Az állami tartalékterületek használatát legkésőbb 1953. okt. 1-ig végleges formában rendezni kell.

A tartalékingatlanok hasznosítása Csongrád megyében

A rendelet alapján Csongrád megyében 1953 októberéig megtörtént a tartalékföldek egészének hasznosítása. A tsz-ek és állami gazdaságok szerény igényeinek kielégítése után, a tartalékföldek mintegy 80%-át kishaszonbérletbe adták át a dolgozó parasztságnak.

A tartalékingatlanok hasznosítása 1953-ban¹⁶

	Tart. ter. kh	Tsz-nek átadva kh	Á. G.-nak átadva kh	Kisha- szonbérbe kh	Hasznosí- tatlan kh
Csongrádi j.:	3000	636	295	2069	—
Szentesi j.:	14 301	340	2065	11 744	152
Szegedi j.:	9131	984	691	7353	103
Makói j.:	5627	468	215	4941	3
Hmvhely v.:	3063	322	326	2216	199
Szeged v.:	998	—	247	726	25
Összesen:	36 120	2750	3839	29 049	482

A dolgozó parasztság élénk érdeklődést mutatott a tartalékföldek bérlete iránt. Egyes községek között vita is előfordult a bérletek megszerzése érdekében. Így Kistelek, Sövényháza, Baks, Sándorfalva, Dóc és Szatymaz helységek a szomszéd községben lakókat ki akarták zárni a bérlők sorából.

A hasznosítatlan 482 kh terület részben szikes és gyenge minőségű legelő, részben olyan apró parcellák, melyek a határban nem voltak megtalálhatók.

A megyében termelési hitelre 208 dolgozó paraszt 267 809 Ft értékben jelentet be igényt, vetőmagot 1486-an igényeltek, 2582 q-t.

A növénytermelési főigazgató a Minisztertanács határozata szellemében gondoskodott minden tartalékterület megműveléséről. A gépállomásokat utasította, hogy a nem hasznosított tartalékterületeket szántsák fel és vessék be. Azokban a községekben, ahol a hasznosítatlan tartalékföldek területe meghaladta az 50 kh-at, külön hasznosítási felelőst állítottak be, aki a földek bérbeadását intézte. Ennek hiányában a tanácstitkár vagy más személy végezte ezt a munkát, melyért külön jutalékot kapott.¹⁷

A tartalékingatlanok területe a megyében az 1953—54. év fordulóján majdnem tízezer kh-dal növekedett meg. A felbomlott tsz-ek leadták az általuk betárgosított tartalékterületeket és a kilépett tagokra jutó részt. Ezért a végleges rendezésre és

az ingatlanok hasznosítására 1954 tavaszán került sor, amikor részben kielégítették azoknak a dolgozó parasztnak az igényét, akik visszakérték felajánlott birtokaikat. A hasznosítatlan területek egy részét pedig veteményeskert formájában kiosztották az igénylők között.

A tartalékingatlanok hasznosítása 1954-ben¹⁸

	Tart. ter. kh	Visszaadva főnek	Tsz-nek kh	Á. G.-nak kh
Szentesi j.:	15 349	190	1124	757
Szegedi j.:	12 632	387	1167	860
Makói j.:	9 289	598	1584	1215
Csongrádi j.:	2 987	202	515	489
Hmvhely v.:	4 642	51	180	322
Szeged v.:	998	131	230	45
Összesen:	45 896	1559	4800	3689

Kishaszonbér		Veteményes		Községi kez.		Műv. alkalmatlan	Nincs h.
főnek	kh	főnek	kh	kh	kh	kh	kh
2624	9795	768	729	312	416	371	
2694	7785	159	148	517	548	347	
2107	5577	217	163	220	150	—	
687	1486	32	29	173	—	—	
720	2862	590	586	—	290	75	
211	402	354	250	—	14	—	
Ö.: 9043	27 907	2120	1905	1222	1418	793	

A tsz-ek és állami gazdaságok a tartalékterületeknek mintegy 20%-át vették át. Visszakapott 1559 gazda átlagban valamivel több mint 3 kh-at. Kishaszonbérbe kapott földet 9043 fő, átlagban szintén valamivel több mint 3 kh-at. A parasztgazdaságok száma ezzel a megyében több mint tízezer életképtelen törpebirtokkal növekedett.

Az állami tartalékterületek mennyisége a földfelajánlások hivatalos szüneteltetése után is lassan, de folyamatosan növekedett. A növekedés mintegy felerészben származott a tsz-ek és állami gazdaságok által leadott földterületből, a másik felét a magánosok adták át az államnak. Így 1956 nyarára a tartalékterületek 47 891 kh-at tettek ki, mely a legmagasabb szintet jelentette.¹⁹

Tartalékingatlanok hasznosítása 1956-ban²⁰

Egyénieknek visszaadva:	2679 kh	897 fő
Kishaszonbérbe átadva:	29 473 kh	13 555 fő
Veteményeskertnek:	1246 kh	1877 fő
Tsz-nek átadva:	6682 kh	—
Á. G.-nak átadva:	3025 kh	—
Községi kezelésbe adva:	2270 kh	—
Átmeneti kezelésbe adva:	747 kh	—
Mezőgazd. műv. alkalmatlan:	1769 kh	—
Összesen:	47 891 kh	16 329 fő

A tartalékingatlanok mennyisége megközelítette a megye szántóterületének 10%-át. Ebből a dolgozó parasztok és egyéb dolgozók, 16 329 fő művelte meg a terület mintegy háromnegyed részét, a tsz-ek és állami gazdaságok mintegy 20%-át, a fennmaradó rész művelésre nem alkalmas, vagy a községek gondoskodtak a hasznosításról.

Az állami tartalékingatlanok helyzetének végleges rendezése

Az állami tartalékföldek és a mezőgazdasági ingatlanok tulajdonosi, használati viszonyainak végleges rendezése 1957-ben következett be. A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 10. sz. törvényerejű rendelete kimondta, hogy a föld tulajdonjogával, valamint használatával kapcsolatban a rendelet megjelenése előtt keletkezett jogviták rendezését 1957. okt. 1-ig be kell fejezni.²¹

A föld visszaadását az a földtulajdonos kérheti, aki földjét 1951. aug. 1. után az állam részére felajánlotta, vagy azt elhagyta. A felajánlott és elhagyott földeket 1957. febr. 28-ig lehet visszaigényelni. Az állami tartalékföldről kizárólag a 25 kh-nál kisebb területeket lehet felhasználni erre a célra.

Kártalanítást kaphatnak azok a dolgozó parasztok, akiknek földjét 1949. szept. 1. után tagosítás, földrendezés vagy más módon kártalanítás nélkül igénybe vették. A sérelmet szenvedett földtulajdonosokat lehetőleg azonos értékű csereingatlannal kell kártalanítani.

Kártalanítás címén a dolgozó parasztok legfeljebb 10 kh, más dolgozó kisemberek legfeljebb 1 kh csereingatlant kaphatnak. Csereingatlan hiányában pénzkártalanítást megállapítani nem lehet.

Ha a kártalanítást kérő személy igényét kishaszonbérbe adott tartalékfölddel elégitették ki, a földet az igénylő személy telekkönyvi tulajdonába kell adni.

Az állami tartalékföldek használatára kötött kishaszonbérleti szerződéseket kártalanítás vagy a föld visszaadása céljából megszüntetni nem szabad.

Az 1949. szept. 1. után kártalanítás nélkül igénybe vett épületeket, ha az nincs tsz vagy állami intézmény használatában, az eredeti tulajdonosnak vissza kell adni. A tsz vagy állami vállalat, amennyiben használja az épületet, köteles megvásárolni, vagy bért fizetni.

A rendelet alapján az állam részére felajánlott vagy elhagyott ingatlanait 1957. febr. 28-ig bárki visszaigényelhetette. A földvisszaigénylési kérelmeket csak a kártalanítási igények kielégítése után teljesítették.

Kártalanítási igények Csongrád megyében 1957-ben²²

	Beadott kérelmek	Kért ter. kh	Kártalanítást kapott személy	kh
Makói j.:	1088	3298	309	1010
Szentes v.:	187	734	102	398
Csongrád v.:	133	812	97	156
Makó v.:	1114	3470	190	319
Szentesi j.:	1573	13 350	495	1483
Szegedi j.:	1725	6861	735	2533
Hmvhely v.:	222	635	144	359
Összesen:	6042	29 159	2072	6248

A kártalanítási igények kielégítése során földhiány miatt elutasították 3970 személy kártalanítási igényét, mely 22 911 kh területet jelentett. Jogalap hiányában 2465 személy kérelmét utasították el, mely 17 251 kh területre vonatkozott. Ezen kívül nem tudták kielégíteni 1505 kérelmező jogos igényét, mely 5660 kh területre szólt.

A tanyáját 98 személy kérte vissza, melyet kártalanítás nélkül vettek igénybe, ebből 37 kérelmet tudtak teljesíteni.

A megye területén tartalékingatlan maradt, 25 kh-nál nagyobb táblákban 6281 kh és 11 987 kh 6070 parcellában, összesen 17 607 kh. A megmaradt tartalékingatlanokat az állami gazdaságoknak és a tsz-eknek ingyenes használatra adták át. A tszcs-ok 5 kg, egyéniek 10 kg búza bért fizettek aranykorona érték szerint a használatukban levő tartalékingatlanok után.

Az ingatlanfelajánlások politikájának értékelése

A mezőgazdasági ingatlanok felajánlása az állam részére 1949-ben indult meg. A mezőgazdaság terheinek növekedésével elsősorban az úrbirtokosok és gazdag parasztok ajánlották fel földjeiket, miután gazdálkodásuk jövedelmezősége megszűnt, a föld adás-vételét pedig megtiltották. A felajánlások száma különösen a tagosítások alkalmával növekedett meg, de évről-évre növekvő tendenciát mutatott. A felajánlásokat az állam is ösztönözte, elsősorban a kétlaki dolgozók között folytatott ilyen irányú propagandát. Az állami szervek ezen az úton akarták növelni a szocialista szektor területét. A földfelajánlások elfogadása és ösztönzése a mezőgazdaság szocialista átszervezésének részét alkotta.

Az ingatlanfelajánlások 1952. végére olyan méreteket öltöttek, hogy a felajánlott és elfogadott földek megművelése, miután a mezőgazdaság szocialista szektorának fejlődése elmaradt a tervezettől, nem volt biztosítható. Ezért a földfelajánlások elfogadását 1953 elején az állam megtiltotta. A meglevő állami tartalékföldeket, melyeket eddig csak a szocialista szektornak lehetett átadni végleges művelésre, az 1953. év folyamán bérbe adták a parasztságnak, részben háztáji kiskertek formájában más dolgozóknak.

A földfelajánlások megszüntetése ellenére az állami tartalékföldek területe továbbra is növekedő tendenciát mutatott és 1956-ra elérte a szántóterület majdnem 10%-át. A tartalékterületek növekedésének mintegy fele 1953—56 között már a tsz-ek és állami gazdaságok által leadott földekből származott, csak a másik felét adta át a lakosság az állam részére.

Az állami tartalékföldek végleges rendezése 1957-ben következett be, a földfelajánlások teljes megszűnésével. A beszolgáltatás eltörlése, a mezőgazdaság jövedelmezőségének növekedése, a kormány helyes gazdaságpolitikája fokozta a gazdálkodási kedvet. A tartalékterületek egy részét visszaadták előző tulajdonosaiknak, más részén a megerősödő tsz-ek és állami gazdaságok vállalták a gazdálkodást, nagyobb részét a parasztságnak adták át egyéni bérlet formájában.

A mezőgazdaságban helyreállt a gazdálkodás biztonsága és jövedelmezősége. A parasztság nem akart többé megszabadulni a földtől, hanem kereste a lehetőséget, hogy bérlet formájában szerezzen.

JEGYZET

- [1] Magyar Közlöny, Törvények és Rendeletek Tára Bp. 1949. VI. 16. A Magyar Köztársaság kormányának 4.091/1949 (126) Korm. sz.rendelete a mezőgazdasági ingatlanok és azok felszerelésének felajánlásáról.
- [2] Ugyanott. 1949. VIII. 3. A földművelésügyi miniszter 15.003/1949 (161) FM. sz. rendelete.
- [3] Mezőgazdasági Értesítő, 1950. 284/1950. (XII. 10.) MT. sz. rendelete az ipari munkások, bányászok és közlekedési alkalmazottak ingatlanainak felajánlásáról.
- [4] Csongrád megyei Levéltár, Szeged, Cs. m. Mgi. O. Földbirtokrendező Cs. XXIII—9/42. Általános és bizalmas rendeletek 1950—51.
- [5] Ugyanott. 1952—53. Vegyes iratok. K. 8131/1/3—65.
- [6] Magyar Közlöny. 164. sz. Bp. 1951. nov. 21. A földművelésügyi miniszter 18.108/1951 (11.21.) FM. sz. rendelete az állami földalaphoz tartozó mezőgazdasági tartalékingatlanok átmeneti hasznosításáról.
- [7] Csongrád megyei Levéltár. Szeged. 22—9/42. Cs. m. Mgi. O. Földbirtokrendező Cs. általános és bizalmas rendeletek. 1950—51.
- [8] Ugyanott. XXIII—9/65. Általános és bizalmas rendeletek 1950—51.
- [9] Ugyanott. XXIII—9/22. Földbirtokfelajánlás 1951.
- [10] Ugyanott. XXIII—9/11. Az állami-kincstári tartalékingatlanok hasznosításáról.
- [11] Ugyanott. XXIII—9/76. Cs. m. Mgi. O. Földbirtokrendező Cs. 1952—53. Állami és tartalékföldek hasznosítása FM rendelkezés 1952—34.
- [12] Ugyanott.
- [13] Ugyanott.
- [14] Ugyanott. XXIII—9/27. Földfelajánlásokra vonatkozó rendelkezések.
- [15] Mezőgazdasági Értesítő. 1953. Földművelésügyi Miniszter 1/1953. (VIII. 20). FM sz. rendelete az állami tartalékföldek hasznosításáról és a dolgozó parasztnak ezzel kapcsolatban juttatott kedvezményekről.
- [16] Csongrád megyei Levéltár. Szeged. XXIII. 9/58. Cs. m. Mgi. O. Földbirtokrendező Cs. 1954. Tartalékingatlanok hasznosítása 1953—54. Tájékoztató jelentés.
- [17] Ugyanott. XXIII—9/58.
- [18] Ugyanott. Jelentés az állami tartalékingatlanokról. 1954. III. 7.
- [19] Ugyanott. XXIII—9/24. 1956. évi földrendezés. Adatgyűjtő lap állami tartalékingatlanokról 1956. május.
- [20] Ugyanott.
- [21] Magyar Közlöny. 15. sz. 1957. II. 3. A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1957. évi 10. sz. törvényerejű rendelete a mezőgazdasági ingatlanok tulajdoni és használati viszonyának rendezéséről. A földművelésügyi miniszter 3/1957. (II. 3) FM sz. rendelete.
- [22] Csongrád megyei Levéltár. Szeged. XXIII—9/25. Cs. m. Mgi. O. Földbirtokrendező Cs. 1956. évi földrendezés. Mezőgazdasági Osztály jelentése. 1927/1957.

ВЛИЯНИЕ АГРАРНОЙ ПОЛИТИКИ ВЕНГЕРСКОЙ ПАРТИИ ТРУДЯЩИХСЯ НА ОТНОШЕНИЕ СОБСТВЕННОСТИ НЕДВИЖИМОСТИ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ ЧОНГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ

Ш. Фориж

Под влиянием новой аграрной политики Венгерская партия трудящихся получила новые задачи в сельском хозяйстве. Поэтому часть хозяйственников предложила свою землю государству. Государство эти предложения земли поощрало и регулировало соответственными постановлениями. К концу 1952 года эти предложения приняли такие широкие меры, что социалистический сектор не мог из принять с целью разработки. Поэтому в 1953 году правительство запретило принимать эти предложения. Положение недвижимости, оказавшейся в собственности государства, окончательно урегулировали в 1957 году. В это время оставленное и предложенное недвижимое имущество составляет почти 10% всей пашни. Меньшую часть приняли кооперативы и госхозы, большую часть получили крестьяне приусадебные участки.

DER EINFLUSS DER AGRARPOLITIK DER UNGARISCHEN ARBEITER-PARTEI AUF DIE EIGENTUMSVERHÄLTNISSSE DER LANDWIRTSCHAFTLICHEN IMMOBILIEN IM KOMITAT CSONGRAD

Sándor Fórizs

Auf die Wirkung der neuen Dorf-Politik der Ungarischen Arbeiter-Partei hatten sich die Lasten der Landwirtschaft erhöht. Dies veranlasste einen Teil der Landwirte, ihr Land dem Staat anzubieten. Der Staat regelte in einem Erlass die Bodenangebote und ermunterte bzw. veranlasste die Bauern dazu. Ende 1952 hatten die Immobilienangebote so grosse Ausmasse angenommen, dass der sozialistische Sektor die Acker und Felder nicht zur Bebauung übernehmen konnte. Aus diesem Grunde verbot die Regierung 1953 die Akzeptierung der Bodenangebote. Eine endgültige Regelung der Situation der in Staatseigentum übergegangenen Immobilien erfolgte 1957. Zu dieser Zeit betrugen die verlassenen und offerierten Immobilien nahezu 10% des Ackerbodens. Der kleinere Teil wurde von den Produktionsgenossenschaften und Staatsgütern übernommen; den grösseren Teil erhielten die Bauern zur individuellen Bestellung und als Nebengärten.